

מסורת הש"ס

- א. חולין קכד,ב.
- ב. אהלות פ"ו מ"ו. פ"ז מ"א-ב. פ"ט מ"ג, מ"ד, מט"ז. פ"י מ"ו-ז. פ"ט"ו אהלות פ"ה, ה. פ"ו, ב, ג. פ"ז, ז, יב, טו, טז. פ"ח, א. פ"י, ו, ט. פ"יא, א, ב, ד, ה. פ"יג, ו, ז. פ"י"ד, א, ו. נזיר נד,א. כריתות כא,ב. ילק"ש תורה תשג.

גרסות

בין סתומים בין נקובים בכתיימ ובמשניות נדפסות: **בין נקובים בין סתומים**.

קולית נבלה וקולית השרץ יש בכתיי: **קולית השרץ וקולית נבלה**.

בהם סתומים טהורים נקובים כל שהוא מטמא במגע מנין שאף במשא בכתיימ: **בהם טהור נקבו משוה מטמאין במשא מנין שאף במגע** ויש בכתיי ובמשניות נדפסות: **סתומים טהור נקבו כל שהן מטמאין במגע מנין אף במגע**.

שבא לכלל מגע בא לכלל משא יש בכתיי: **בא לכלל נוגע בא לכלל נושא**.

לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא בכתיימ חסרות מלים אלה.

נוגע אין בכתיימ: קולית המת נוגע אין.

ואי דאיכא כזית מוח בכתיימ: ואי דליכא כזית בשר מוח.

דליכא כזית מוח בפנים ואי מוח בכתיימ: דליכא מוח מבפנים אי קסבר מוח.

אבר מעליא היא בדפו"י: אבר מעליא הוא.

רב יהודה בריה בכתיימ: רב הונא בריה.

במוקדשים אמאי מטמא בכתיימ: מוקדשין אמאי מיטמו.

וכן קולית בהמות המוקדשין (קרבנות שנתפגלו או שנתרו, והריהם מטמאים מגזירת חכמים), שיש בתוכם מוח, כל הנוגע בהן, בין שהיו הקוליות סתומים שאין אפשרות לגעת במוח שבהן, בין שהיו נקובים – הריהו טמא במגען. שכן עצם (בשיעור כשעורה) הכאה מן המת, וכן עצם של הקרבנות שנפסלו, מטמאות בטומאת מגע. ואולם קולית

וקולית המוקדשין, הנוגע בהן, בין סתומים בין נקובים – טמא. קולית נבלה וקולית השרץ, הנוגע בהם סתומים – טהורים, נקובים פל שהוא – מטמא במגע, מנין שאף במשא – תלמוד לומר "הנגע... והנשא", את שבא לכלל מגע – בא לכלל משא, לא בא לכלל מגע – לא בא לכלל משא.

א גמרא נוגע – אין, אכל מאהיל – לא. היכי דמי? אי דאיכא פזית בשר – באהל נמי ליטמא! – דליכא פזית בשר. – ואי דאיכא פזית מוח מבפנים – יטמא פזית מוח ועולה, באהל נמי ליטמא! – דליכא פזית מוח בפנים. – ואי מוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ, אבר מעליא היא, באהל נמי ליטמא! אמר רב יהודה בריה דרבי חי'א: זאת אומרת, מוח בפנים אינו מעלה ארוכה מבחוץ. – במאי אוקימתא – דליכא פזית, אי הכי, במוקדשים אמאי מטמא?

וכיכא נשך – אין סופו להעלות ארוכה נמי, ולא "אבר" מיקרי. אי הכי במוקדשין אמאי מטמאים – הכי לא שימשו נותר, דאין נותר נפחות מכזית!

תוספות

נוגע אין מאהיל לא – ואם תאמר: מנא ליה למידק "מאהיל, לא"? אי משום דלא קתני לה – הא לא קתני נמי משא, אף על גב דעצם כשעורה מטמא במשא! ויש לומר: דמשא לא אצטריך למתני, אבל אהל הוה ליה למתני, כיון דאין עצם מטמא באהל. אף על גב דלא מתני ליה במוקדשין, מכל מקום הוה ליה למתני באפי נפשיה אמת. אף על גב דלא הוה אהל דומיא דנוגע: דנוגע בכל מקום טמא, אבל מאהיל לא מטמא אלא כנגד המוח – מכל מקום במאי דהוי, לתנייה. ואם תאמר: ולשני ליה "הא מני רבי יוסי, דלית ליה טומאה בוקעת ועולה" לקמן בשמעתין! ושמה לא מסתבר ליה לאוקמה כרבי יוסי.

ואי מוח שבפנים מעלה ארוכה מבחוץ – פירש הקונטרס: אף על גב דליכא מוח כלל. וזה דחק: מדלא מוקי לה דלית ביה מוח. ובחנם דחק – דמדנקטקצת "קולית" משמע דמיירי דאיכא מוח קצת.

אי הכי מוקדשים כו' – פירוש: בשלמא אי איירי בדאיכא כזית – אתי שפיר מוקדשין, אפילו למאן דאמר ב"ערבי פסחים" (פסחים קכא,א), נותר בכביצה, דכל חד איירי בשיעור דידיה. אלא כיון דבמת איירי בדליכא שיעור – מוקדשין אמאי כו'. תימה: דמאי קא משמע לן רב מרי, ומתניתין היא! ועוד: דברק "כיצד צולין" (שם פג,א) מיייתי סיעתא לרב מרי, ודחי לה, לייתי חך ומתניתין דהכא.

ונראה דרב מרי אשמועינן: עצמות ששמשו נותר כבר, אפילו אין בהן עכשיו כלום. ומתניתין איכא לאוקומי בדאיכא אכתי כזית. ומכל מקום חדוש הוא דאיכא שימוש נותר בעולם. ובפסחים דבעי לאתויי מעצמות פסח, דקאמר: אלא לאו דאית ביה מוח – היינו, שהיה בה מוח כבר. דעכשיו לא קאמר, דפשיטא דטעונין שרפה משום מוח.

עיונים
וקולית המוקדשין הנוגע בהן בין סתומים בין נקובים טמא כתב הר"ב כי אין הכוונה דווקא לעצם הירך הנקראת בשם "קולית", אלא לכל העצמות שיש בתוכן מוח. שכל אלה מכונות אף הן "קולית". ועוד כתבו שיש להבחין בין קולית המת וקולית המוקדשים: שכן בטומאת מת, העצמות כשלעצמן מטמאות, מדין תורה. לא משום המוח שבתוכן, אלא מחמת עצמן, שכן נאמר במפורש "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל הרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים" (במדבר יט, טו). מה שאין כן בטומאת הקרבנות שהתפגלו או שנתרו, המטמאים את הידים, רק מגזירת חכמים (פסחים קכב, ב). והוסיפו על דבריהם שטומאה זו את הידים, אין הכוונה בסתם ידים (שהן טמאות מגזירת חכמים אחרת. שבת יג, ב). אלא לידיים שהינן טהורות בודאי, בסמוך לנטילתן ולא הסיח דעתו מהן (תרי"ט).

קולית נבלה וקולית השרץ הנוגע בהם סתומים טהורים כתבו המפרשים שבטומאת נבלה וטומאת השרץ (שלא כבטומאת המת) אין העצמות כשלעצמן מטמאות. ומשום כך הנוגע בעצמות הסתומות של אלה אינו נטמא, לא בטומאת מגע ולא בטומאת משא. אבל דנו בשאלה מדוע אין העצמות מטמאות במגען משום היותן "שומר" למוח שבתוכן. שהרי בידינו טומאה "שומר" מכניס את הטומאה לדבר הנשמר על ידו וכן הוא מציא את הטומאה אל זה שנוגע ב"שומר". והשיבו כי אין הדברים אמורים אלא במקום שניתן לגעת בדבר הנשמר, ואולם בזמן שאי אפשר לגעת בדבר הנשמר אין ה"שומר" מטמא את הנוגע בו (רש"י, ר"ב).

נקובים כל שהוא אין כוונת הביטוי "כל שהוא" לכל נקב הנבילה (ועיר ככל שיהיה), אלא הכוונה בביטוי "כל שהוא" לנקב ששיעורו הוא לפחות כחוט השערה. שאף אם השערה (משערות הראש או משערות הזקן) ניתנת להכנסה מבעד לנקב שכזה, הריהן מטמאות (רש"י).

מנין שאף במשא כתבו המפרשים שהשאלה מתייחסת לטומאת נבילה, שיש בה טומאת משא, אולם לא לטומאת השרץ, שהרי אין השרץ עצמו מטמא במשא (ר"ב).
נוגע אין אבל מאהיל לא תהו ראשונים: אם הדיוק מתבסס על כך שלא נשנתה במשנתו בקולית המת אלא טומאת המת ולא טומאת אהיל – הרי אף טומאת משא לא נשנתה בה, ובודאי מטמאת קולית המת במשא (בשיעור של כשעורה)! והשיבו כי אכן עיקר הדיוק הוא משום שלא נשנתה טומאת אהיל במשנתו. והטעם שלא נשנתה טומאת משא – שלא הוצרכה להישנות, שאין חידוש בדבר. ואולם טומאת אהיל היתה צריכה להישנות, כיון שסתם עצם אינה מטמאת באהיל, ואם אכן הקולית מטמאת באהיל, חידוש הוא זה, וצריך לשנות. והוסיפו כי אף שבמוקדשים אכן אין נהוגת טומאת אהיל, עדיין היה מקום לשנות טומאת אהיל אצל טומאת המת. ומתוך שלא נשנה, הרי זה מורה שאין בקולית טומאת אהיל (תוס').
יש שכתבו כי עיקר הדיוק הוא מזה ששינו במשנתו "קולית", שכן עצם המת מטמאת

רבה אמר אפילו למעלה מטפח אהל נגיעה – מיקרי, ושפיר מיוקמא מתניתין כרבי יוחנן, ורבי יוסי היא. בהמשכה – דבר אחר מאהיל עליו ועל הטומאה. דהוא אינו מאהיל על הטומאה מאהלת עליו, אלא דבר אחר ממשיך את הטומאה עליו. מנא אמינא לה – דאפילו למעלה מטפח קרי ליה רבי יוסי אהל נגיעה? חבלי מטה המסורגים – שמסרגים מטות כמין קליעה. וכן סריגי חלונות, שנותנים עניס דקים או טסי גדול בחלונות בסירוג בקליעה, שלא יכנס אדם בהן. חוצצין בין בית לעליה – אם שטחו מקורה לחצרתה – נעשו תקרה, ונעלו. ואין מקצלין טומאה, וחוצצין צפני הטומאה שלא תכנס טומאה ללד שמי שעליה. כלומר, לעליה. ואף על פי שנקוצים – הרי אין נקוצים פותח טפח. וכל נקב העשוי לאויר – שיעורו כמלא אגרוף, וכל נקב שצין צית לציט או צין צית לעליה – שיעורו צפותח טפח, ואף הנוגע כנגד הנקב – טהור. היו פורסים על המת באויר – שנטלו מן המטה כמו שהן מסורגות, ופורסן על המת נאזיר. הנוגע כנגד הנקב טמא – דעכשיו לא נעשו תקרה להיות הכל כסתום. לפיכך הנוגע כנגד הנקב – טמא, שהרי מאהיל על המת. שלא כנגד הנקב – טהור, דחצלים צלא מטה אינן מקצלין טומאה, הילכך חוצצין. אילימא – ששועטן על המת למטה מטפח, שאין מהן ולמת טפח. לא מבטל ליה – להיות כסותו של מת. ותהוי כטומאה טמונה – אי למטה מטפח עסקינן – נהי נמי דלא מבטל ליה, מיהוי מיהא טומאה טמונה שאין לה חלל טפח, דקיימא לן (אהלות פרק י"ד משנה ו'): צוקעת ועולה עד לרקיע, אלא אם כן תמלא חצליה למעלה מטפח. תיבת – מגדל של עץ, *משטיי"ר. ועושין אותו מיצת מיצות קטנות, להנניע בהן כלים ומשקין. שיש בה – בחלל פותח טפח. הכי גרסינן לה נמשנה דאהלות: שיש בה פותח טפח, דלא הוא טומאה טמונה. ואין ביציאתה – צמור פתח אין צו טפח. טומאה בתוכה הבית טמא – ואף על פי שפתחה קטן, כדמפרש טעמא: "מפני שדרך טומאה ללאת" – על כרחך סופה ללאת דרך פתח זה. לפיכך, מטמאה מיד דרך יציאתה, ומורענן. מה שבתוכה טהור – הואיל ואין צילתה פותח טפח, והרי אין סופו להכניס לה מת. רבי יוסי מטהר – כדמפרש: דשמא אין סופה ללאת דרך פתח זה שיהא זה שיעור טומאה, שיכול להוציאה לחצאין או לשורפה במקומה. וקתני סיפא העמידה בפתח – וכולה ציט, אלא שפתחה לחוץ. טומאה בתוכה הבית טהור – דמשום מאי איכא לטמוי? הא טומאת אהל ליכא – דיש בה פותח טפח, ולא טמונה היא. ומשום יציאה נמי לא מטמיא – דהא אין יציאתה לפנים.

תוספות

שלא כנגד הנקב טהור – ואם תאמר: כיון דלא מבטל להו, כדפירש בקונטרס, יהא טמא אפילו שלא כנגד הנקב. כדאמרין פרק "לא יחפור" (בבא בתרא יט, ב) דכל מידי דלא מבטל ליה, אין חוצץ בפני הטומאה; ומיהו שם פירש דכל דבר ששותם כל החלון, אין צריך בטול. ושם (כ, א) דברו המתחיל "היא" מפורש. **קסבר** רבי יוסי טומאה אינה בוקעת ועולה – ואם תאמר: היכי מוקמינן לעיל מתניתין כוותיה, והא מתניתין סבר דבוקעת ועולה. דקתני בקולית סתומה "הנוגע בה, טמא", ואוקמינן דמאי "נוגע" מאהיל! ויש לומר: אף על גב דסבר רבי יוסי טומאה טמונה אינה בוקעת, מודה בקולית סתומה שמתמא באהל. כמו במת בכסותו, דמודה רבי יוסי דמטמא.

טמאה בבית מה שבתוכה טהור – שהמגדל חוצץ בין הטומאה ובין מה שבתוכו, דאינו מקבל טומאה, דעשוי לנחת הוא.

יכול הוא להוציאה ולשורפה במקומה – נראה דמודה רבי יוסי בהא דאמרין בביצה (י, א): המת בבית ולו פתחים הרבה – כולו טמאים, מפני שסוף טומאה לצאת דרך שם. דהתם במת שלם, דאין דרך לשורפו ולנחתו פחות מכזית.

עיונים

ור' יוסי מטהר מפני שיכול הוא להוציאה לחצאין או לשורפה במקומה. כתבו אחרונים כי מדברי ר' יוסי שישנה אפשרות לשרוף את הדבר הבא מן המת במקום בו הוא נמצא (ובגן שהוא נמצא בתוך מגירה הנתונה בארון), עולה שאין חיוב קבורה לחתיכת בשר מן המת שיש בה שיעור כזית או לאיבר אחד ממנו. ועל כל פנים אין לומר כך אלא בחלק מן המת שאינו מושלך בחוף בגילוי ובאופן שיש בו משום ביון המת (כחתיכה הנמצאת בתוך המגירה שבארון (משל"מ בסוף הלכות אבל, ושלא כתיי"ט).

ובתוס' כתבו כי מודה ר' יוסי שבאשר מת שלם נמצא בבית, ובאותו בית ישנם פתחים רבים, שכולם טמאים, ומפני שסוף הטומאה לצאת דרך אחד מהם, וכל עוד לא יצא יתכן שיצא בכל אחד מהם לכן כולם טמאים (כמובא בביצה י, א). וטעם הדבר: מפני שאין דרך לשורפו או לנחתו לחתיכות שאין בכל אחת מהן כשיעור כזית. וכתבו אחרונים כי הכוונה בלשון "אין

ואילו המאהיל על הטומאה שמתחתיו בשיעור שלמעלה (יותר) מטפח – הרי זה אהל גרידא [סתם]. ובוזה אמר ר' יוסי שמלא תרוד רקב מטמא באוהל. רבא אמר: לדעת ר' יוסי אפילו כשמאהיל על הטומאה שלמעלה מטפח נמי [גם] [כן] אהל נגיעה הוא, והיכי דמי [ואיך נחשב, באיזה אופן הוא מוגדר] כאהל גרידא [סתם]. ולא כנוגע? בהמשכה, כאשר דבר מאהיל על האדם ועל הטומאה גם יחד. שהדבר המאהיל ממשיך את הטומאה מן הדבר המטמא אל האדם. אמר רבא: מנא אמינא לה [מנין אני אומר אותה, את דעתי זו]? דתנן [שכן שנינו במשנה], ר' יוסי אומר: חבלי מטה (רשת העשויה מחבלים המשמשת לשבת עליה), וכן סריגי (רשת סורגים) החלונות, ששטחם בין קורות שבגג הבית, ועתה הם משמשים כתקרה בין הבית לעליה – הרי אלה התבטלו עם קביעתן כתקרה, ואין הם מקבלים טומאה. ואף שיש ברשתות הללו נקבים, הריהם חוצצין בין הבית לעליה, שלא להכניס טומאה של המת הנמצאת בתוך הבית לצד שני, לעליה. ואם פרסן את הרשתות הללו על פני המת הנמצא מחוץ לבית, שתלאן באויר, ולא קבען, כל הנוגע כנגד הנקב שברשתות הללו – הריהו טמא, והנוגע שלא כנגד הנקב – הריהו טהור. ונברר: היכי דמי [כיצד בדיוק היה הדבר]? אילימא [אם תאמר] שפרס את הרשתות במרחק שלמטה (פחות) מטפח מפני המת – זה הנוגע שלא כנגד הנקב אמאי [מדוע] הוא טהור? הלא במרחק כה קרוב אל המת, נחשבות הרשתות הללו כאחד מבגדיו של המת, וכמת הלבוש בכסותו היא, וכלל הוא שמת בכסותו מטמא, שאין הכסות חוצצת בין המת ובין המאהיל עליו! אלא לאו [האם לא] מדובר שפרס

במרחק שלמעלה (יותר) מטפח מעל פני המת, וקא קרי ליה [והוא ר' יוסי קורא לו] "נוגע". הרי איפוא שלשיטת ר' יוסי אף המאהיל מעל לטפח נקרא "נוגע", ושלא כדברי אב"י. אמר אב"י בדחיית ראייתו של רבא: אין זו קושיה, שכן לעולם מדובר כאן בפורס את הרשתות הללו במרחק שלמטה מטפח, ודקאמרת [ומה שאמרת] בשאלה מדוע הנוגע שלא כנגד הנקב טהור, והרי מת הלבוש בכסותו הוא – אין המקרה הזה דומה למת הלבוש בכסותו, שכן מת בכסותו – הכסות אינה חוצצת בין המת למאהיל עליו, משום שבהלבשת המת בכסותו בכך הריהו מבטל ליה [אותו, את הכסות] אצל המת, שיהא זה בגדו של המת. ולכן הכסות נחשבת כחלק ממנו, ואינה חוצצת. מה שאין כן האי [זה] הרשת הניתנת מעל פני המת – לא מבטל ליה [אותו] לגבי המת, שהרי הוא עומד ליטלו ממנו. ושואלים על הסברו של אב"י: אם אכן המדובר בפורס מעל פני המת במרחק שפחות מטפח, אף שאין אלה נחשבים ככסותו של המת, ומכל מקום תהוי [תהיה] תיחשב זהו כטומאה טמונה (הנמצאת בתוך חלל, מתחת לדבר הרחוק ממנה פחות מטפח) שהיא בוקעת מבעד לאותו הדבר שמעליה, ועולה מעלה, ותטמא אף את זה הנוגע שלא כנגד הנקב! ומשיבים: **קסבר** [טבור הוא] ר' יוסי שטומאה טמונה אינה בוקעת ועולה. ומנא תימרא [ומנין אתה אומר זאת]? דתנן [שכן שנינו במשנה]: תיבת המגדל (מגירה בארון) הנמצא בתוך הבית, שיש בה עצמה חלל ששיעורו הוא כפותח טפח (טפח) על טפח בגובה טפח, ואולם אין ביציאתה (בחלק המגירה הנשלף החוצה) שיעור של פותח טפח, אם היתה טומאה בתוכה של המגירה, וכגון שהיה בה כזית מן המת – אין המגירה חוצצת בעד הטומאה, ולכך הבית טמא. ואם ישנה טומאה בתוך הבית – כל מה שבתוכה של המגירה הריהו טהור, שכן אין בפתח המגירה שיעור כטפח על טפח. וטעם הדבר: מפני שדרך טומאה הוא לצאת ממקומה, ולכך רואי שטומאה הנמצאת בתוך המגירה תצא לתוך הבית ותטמאו, ולכן אף כאשר הטומאה בתוך המגירה הריהי מטמאה את כל הבית. ואולם אין דרך הטומאה ליכנס, שאין דרך הטומאה שבבית להיכנס אל החלל הסגור שבתוכו, כמגירה זו. ולכך אם הטומאה בבית, כל מה שבמגירה טהור. שכיון שהמגירה נתונה בתוך ארון שיש בו ארבעים סאה, והריהו נחשב לאוהל, אף המגירה נחשבת כן, כיון שהיא קבועה בו. ור' יוסי מטהר את הבית בזמן שהטומאה נמצאת בתוך המגירה, מפני שאין זה בהכרח שהטומאה תטמאה לכשתצא ממנה, שהרי יכול הוא להוציאה מן המגירה לא בשיעור המטמא, אלא לחצאין, או שיכול הוא לשורפה במקומה, בתוך המגירה. וקתני סיפא [ושנה בסוף אותה משנה] שאם העמידה את הארון בתוך הפתח של הבית, ופתחה של הארון פונה לחוץ מן הבית, ולא אל תוך הבית, אם היתה טומאה בתוכה של הארון – כל הנמצא בתוך הבית הריהו טהור. שכן כל הטומאה יוצאת אל מחוץ לבית. ואם היתה טומאה בבית – כל מה שבתוכה של הארון הריהו טהור, כיון שאין סופה של הטומאה להיכנס אל הארון.

דרך משמעה שאסור לעשות כן. שכן מוצאים אנו את הלשון "אין דרך" שמשמשת במובן של אסור לעשות כן (שרית דובב מירשים). ויש שכתבו כתיירין דחוק, שלא נאמרו דברי ר' יוסי אלא במת גוי, וכדעת הסבורים כי מת גוי מטמא באוהל (יוס"ד).

אורה ההלכה

תיבת המגדל שיש בה פותח טפח ואין ביציאתה פותח טפח וכו' מגדל (=ארון) הבא במידה העומד בתוך הבית והטומאה בתוכו או בתוך התיבה (=מגירה) שלו ופתח לחוץ (ודלת המגדל מוגפת. כ"ס"מ), אף על פי שאין ביציאתו פותח טפח – הבית טמא. טומאה בבית – מה שבתוכו טהור, שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס. כמשנה באהלות. (רמב"ם שם פ"ח ד"ד).

- א. מסורת הש"ס
- ב. תוספתא שם פ"ט, ד.
- ג. כריתות כא, ב. ירושלמי.
- ד. אהלות פ"ד מ"ב.

גרסות

אפילו למעלה מטפח נמי אהל נגיעה הוא בכתי"מ למעלה מטפח נמי אהל. פרסן על פני המת יש בכתי"מ: המת וכן יש: נתנו על המת. ומת בכסותו מטמא בכתי"מ: ומת בכסותו מי לא מטמא. טמונה אינה בוקעת בכתי"מ: טמונה אינה בוקעת ועולה. תיבת המגדל יש בכתי"מ תיבה ומגדל. שיש בה פותח בכתי"מ שאין בה פותח. מפני שיכול הוא להוציאה בכתי"מ: מפני שהוא יכול להוציאה.

*משטיי"ר מן הצרפתית העתיקה mestier – מונו, ארון המיועד לשמירת אוכל.

